

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІДЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ В ПРАЦЯХ Ю. БОЙКО-БЛОХИНА

Автор статті доводить, що Ю. Бойко-Блохин був одним із перших дослідників теорії українського націоналізму, який повно і всебічно, дослідивши всі існуючі праці з зазначеного питання, зміг надати просте та позитивне значення цьому поняттю, позбавивши його політичного окрасу та відмежувавши від інших течій, а також виділив основні принципи, на яких ґрунтується ідея українського націоналізму. Враховуючи зазначене, праці Ю. Бойко-Блохина були направлені на надання необхідного обсягу знань пересічному українцеві як на території СРСР, так і в еміграції та спонукали читача до усвідомлення пережитих подій в минулому, об'єктивному ставленні до сучасного і вироблення власного бачення майбутнього, пробуджували у ньому національну свідомість і непохитність перед ворогами національної ідеї.

Ключові слова: Ю. Бойко-Блохин; український націоналізм; національна ідея; ідеологія.

Автор статті доказує, що Ю. Бойко-Блохин был одним из первых исследователей теории украинского национализма, полно и всесторонне исследовав все существующие работы по основам украинского национализма, смог предоставить простое и положительное значение этому понятию, лишив его политического окраса и отделив от других течений, а также выделил основные принципы, на которых основывается идея украинского национализма. Учитывая указанное, работы Ю. Бойко-Блохина были направлены на предоставление необходимого объема знаний рядовому украинцу как на территории СССР, так и в эмиграции и побуждали читателя к осознанию пережитых событий в прошлом, объективном отношении к современному и выработки собственного видения будущего, пробуждали в

нем национальное сознание и непреклонность перед врагами национальной идеи.

Ключевые слова: Ю. Бойко-Блохин; украинский национализм; национальная идея; идеология.

The author argues that Yuri Boiko-Blokhin was one of the first researchers theory of Ukrainian nationalism, which fully and comprehensively examining all existing work on the basics of Ukrainian nationalism, could provide a simple and positive to this concept, depriving his political decoration and separating from others trends and highlighted the basic principles on which the idea of Ukrainian nationalism. Given the above, labor Yuri Boiko-Blokhin were aimed at providing the necessary knowledge to the average Ukrainian both in the USSR and in exile and urged readers to realize the events experienced in the past, the objective attitude to present and develop their own vision, awakened it national consciousness and firmness to the enemies of the national idea. The reason appeal Yuri Boiko-Blokhin theoretical research to the problem of Ukrainian nationalism became public Dnieper inability to perceive propaganda literature distributed OUN, which contained nationalistic diaspora opinion or Western ideologues. The population for decades were separated from nationalist processes through the domination of Soviet rule in Ukrainian lands. In addition, despite the work of the ideologists of Ukrainian nationalism as M. Mikhnovskyy, D. Dontsov and M. Stsiborsky, Yu. Vassyyan, D. Andriyevskiy, E. Onatsky the problem of understanding the average Ukrainian Ukrainian nationalism natural scientist saw the lack of popular and deeply written works of Ukrainian nationalism as an ideology program, strategy and tactics. At the same time, Yuri Boiko-Blokhin paid attention to the process of discrediting the Ukrainian nationalist movement, which the Bolsheviks started back in the 1920s., hanging on him the label of fascism.

Key words: Yuri Boyko-Blokhin; Ukrainian nationalism; national idea; ideology.

Причиною звернення Ю. Бойко-Блохина до проблеми теоретичного дослідження українського націоналізму стали неспроможність населенням Наддніпрянщини сприймати агітаційну літературу, поширюваної ОУН, яка містила націоналістичну думку діаспорних або західноукраїнських ідеологів. Населення протягом декількох десятиліть було відірване від націоналістичних проєктів через панування радянської влади на українських землях. Крім того, незважаючи на праці таких ідеологів українського націоналізму, як М. Міхновський, Д. Донцов, М. Сціборський, Ю. Вассиян, Д. Андрієвський, Є. Онацький в проблемі усвідомлення пересічним українцем природи українського націоналізму вчений вбачав відсутність популярних і глибоко написаних праць про український націоналізм як світогляд програми, стратегію й тактику. Одночасно з цим, Ю. Бойко-Блохин звертав увагу на процес дискредитації українського націоналістичного руху, який більшовики розпочали ще у 1920-х рр., навішуючи на нього ярлик фашизму. Радянська пропаганда надавала поняттям «фашизм» та «націоналізм» негативного змісту, ототожнювала їх з чимось антинародним, терористично-диктаторським, буржуазно-ретроградним рухом. Відповідно, називаючи українських націоналістів «фашистами», більшовики хотіли викликати до них ворожість з боку українських народних мас. Враховуючи зазначені причини та фактори неможливості правильного та об'єктивного сприйняття українцями суті націоналізму, вчений вважав за свій обов'язок об'єктивно дослідити, узагальнити наявний матеріал про український націоналізм з метою доступності тлумачення пересічному українцеві суті, завдань та цілей цього поняття. З цією метою Ю. Бойко-Блохиним було написано ряд праць, таких як «Шлях нації» (1943 р.) [6], «Проблеми історіософії українського націоналізму» (1950 р.) [2], «Основи українського націоналізму» (1951 р.) [5], «На головній магістралі» (1951 р.) [3], «Ідеологія українського націоналізму» (1955 р.) [1]. У цих працях Юрій Гаврилович виступав в ролі упорядника різних доктрин українського націоналізму відомих українських ідеологів, досліджуючи їх праці та виокремлюючи їх спільність в загальному баченні сутності націоналізму. Розрізненість ідей автор намагався об'єктивно проаналізувати та надати справедливую оцінку, навіть в суперечній ідеології Д. Донцова Ю. Бойко-Блохин виокремлював спільні та відмінні риси з організованим націоналізмом, а також вказував на його особисту роль в прискорненні формування нової духовності.

Проаналізувавши праці вченого, можна стверджувати, що він не створював нової ідеології українського націоналізму та не претендував на почесне місце серед визнаних ідеологів, а навпаки, посилався на їхні праці, виокремлюючи головне, спільне та актуальне з метою задоволення духовних потреб пересічного українця в окресленій площині зазначеного питання.

Передумовою написання та видання Ю. Бойко-Блохиним 1943 р. у Вінниці праці «Шлях нації» слугувала необхідність наявності праці, що в синтетичній формі могла б поєднати проблематику націоналізму, розкрити проблеми в протиставленні до радянської ідеології і висвітлювала б останні роки розвитку українського націоналізму на східноукраїнських землях, тим самим розтлумачити основи теорії українського націоналізму, що був невідомим широкому загалу

Лівобережної України. В праці автор показав історичні ступені розвитку суспільства до становлення явища нації та наголошував на необхідності обов'язкового розмежування понять «народ» і «нація». Позиція вченого полягала у тому, що народова властива спільна на всій території проживання етнічна культура, в ній народ єдиний, але культура рафінована, сформована у високі зразки свідомості і естетики, перейнята цілеспрямованою організованістю до своєї державності – це культура нації.

На початку 50-х рр. Юрій Гаврилович, займаючи посаду Генерального секретаря Проводу українських націоналістів, продовжує плідну працю над теорією українського націоналізму та видає три взаємопов'язані студії «Проблеми історіософії українського націоналізму» (1950 р.), «Основи українського націоналізму» (1951 р.), «На головній магістралі» (1951 р.), метою яких були синтезувати і розвинути в теорії націоналізму головні елементи націоналістичного світогляду, який є актуальним питанням в проблемі становлення української духовності.

Завданням праці «Проблеми історіософії українського націоналізму» було визначення історіотворчої ролі явища нації та окреслення змісту і значення соціальних процесів у питанні розвитку націй. У вказаній праці вчений визначає націю в історії як явище універсальне первинного порядку та вважає, що початки націоналістичного формування слід відносити до початків історичного буття, фіксованого літописами, адже історія нації, через першу, недосконалу її стадію розвитку, починається приблизно там, де сам народ починає фіксувати своє минуле, де виникають перші паростки усвідомлення своєї окремішності. Між народністю і нацією існує відмінність лише за наявністю чи відсутністю такого критерію як цілеспрямована діяльність через передових представників, тим самим визначаючи, що становлення нації є процесом перетворення народностей в нації. Однак, у новітній історії, на думку вченого, явище нації набуває ще однієї ознаки – усвідомленої цілі створити чи забезпечити свою власну національну державу. Отже, через власне визначення нації як явища, що своїми ознаками охоплює кожен людську спільноту, приходиться до висновку, що сталою історичною категорією є категорія нації, а сталою історичною закономірністю є розвиток нації [2].

Розвиваючи власну концепцію, він наголошує на залежності розвитку нації від внутрішньої національної єдності та зазначає, що якщо світовий історичний рух визначається поступом національних спільнот, то розвиток нації вимірюється насамперед рівнем усвідомленого зв'язку соціальних функцій в одному організмі. В свою чергу матеріалістичний фактор також має право на існування, однак вважає його більше перешкодою, ніж стимулом розвитку нації. Крім того, вчений подає власне бачення історії розвитку націй, що є історією повільного зросту та соціальної єдності. Зазначений зріст уявно можна накреслити ламаною лінією із загальною висхідною тенденцією, в якій різке спадання цієї лінії вниз означало б революційні катастрофи, соціальні революції, а зростання вгору означало б зріст єдності всіх соціальних станів нації та, як наслідок, досягнення максимальних духовних і матеріальних здобутків. Згідно з наведеною концепцією, головним чинником зазначених процесів висту-

пають дії провідного стану нації, адже тільки «він, і лише він, може забезпечити зріст почуття взаємної зв'язаності всіх соціальних складників нації, почуття, що, пронизуючи дійсність нації, надає їй спільного тону і творить одну фізіономію в багатообразності життєвих феноменів».

Вбачаючи у радянській пропаганді та розрізненості доктрин українського націоналізму серед національно-визвольного табору велику загрозу, що вражала свідомість та вбивала бажання глибше знайомитися із суттю справи [5], він розпочав свою найбільш ґрунтовну працю «Основи українського націоналізму» з розділу «Чим не націоналізм?». У цьому розділі Ю. Бойко-Блохін обґрунтовано та з наданням беззаперечних доказів спростовував пропагандистські гасла про тотожність українського націоналізму із фашизмом та трактування українського національно-визвольного руху як «німецької інтриги». У спростуванні першого більшовицького гасла Юрій Гаврилович зазначав, що «в основі світоглядної концепції націоналізму лежить переконання, що кожна нація є органічною своєрідністю», а тому націоналізм не зможе пробудити особистість до дій без наявності в собі власних національних потреб. Проте, наголошуючи на принципі своєрідності націоналістичної духовності, вчений не заперечував про наявність запозичення певних елементів (стратегії, техніки) з боротьби інших національно-визвольних націоналістичних рухів (ірландський, єгипетський, індуський) на відміну від націоналізмів панівних націй, що були націоналізмами «хижими і поневолюючими» [5]. Вчений наводив приклади публікацій Є. Онацького, М. Стіборського, О. Ольжича, які не тільки відображали негативне ставлення національно-визвольного руху до фашизму, а й підкреслювали величезну принципову різницю.

Спростовуючи друге більшовицьке гасло, Ю. Бойко-Блохін наводив приклади відображення ще в 1934 р. в журналі «Розбудова нації» ряду випадків видачі німецькою владою членів ОУН в руки польської поліції та усвідомлення провідників українського національно-визвольного руху про небезпеку співпраці з німецькою владою, що знайшло відображення в їхніх працях [5]. Продовженням спростування більшовицької пропаганди також виступає дослідження ідеології Д. Донцова в межах її порівняння з модерним українським або організованим націоналізмом. Це було викликано тим, що «під явище націоналізму підтасовується явище донцовства, щоб у боротьбі з останнім досягнути назовні ефектного триумфу, як нібито над націоналізмом взагалі». Для розтлумачення співвідношення ідеології Д. Донцова та ідеології організованого націоналізму Ю. Бойко-Блохін виокремив спільні та відмінні риси зазначених ідеологій. Світоглядними елементами, в яких Д. Донцов не виходив з річища розвитку націоналістичної думки і світовідчуження, на думку Ю. Бойко-Блохіна, виступали:

– всебічне протиставлення України Москві, що виховувало в українстві поставу повної тотальної непримиренності до Москви, опонцерувало українську людину міцною сталлю імунітету до будь-яких московських впливів;

– заклик до оновлення української людини, до повороту її в лоно стародавніх українських традицій, що знали культ перемоги лицарства;

– критика українського «провансальства», заклик до відмови від почуттів меншовартості, заспокоєності, сентиментальної мрійливості [9].

У завершенні дослідження зазначеного співставлення ідеологій Ю. Бойко-Блохіним зроблено висновок, що тільки беручи сукупність усіх цих виявів духовної творчості українського націоналізму можливо пізнати в чому його суть як ідеології та політичної доктрини [5], а заміна націоналізму донцовством немає нічого спільного з наукою та об'єктивністю. Враховуючи зазначене, звернення Ю. Бойко-Блохіна на початку свого дослідження до питання спростування більшовицьких гасел про український націоналізм було не випадковим, адже беручи до уваги ті історичні умови, в яких знаходився пересічний українець, особливо в СРСР, навряд чи можна було б сподіватись на об'єктивне сприйняття головних тез доробку автора. Головною метою праці вченого було просте, доступне і об'єктивне донесення до звичайного українця визначення поняття «український націоналізм», його складових елементів, принципів, мети та завдань. Викладу основного матеріалу бракує ознак академічності, однак зазначене і не ставилось за завдання, оскільки першочерговим було усвідомлення матеріалу максимальною кількістю аудиторії.

Праця «Ідеологія українського націоналізму» Ю. Бойко-Блохіна показує розвиток українського націоналізму. Український націоналізм як світовідчуження і як система ідей зародився набагато раніше, ніж виникла Організація Українських Націоналістів. Те, що ідеологічна проблематика знаходить широкий вияв у друкованих органах в другій половині 1920-х рр. і є явищем не випадковим, бо в цей період розгортається націоналістичний рух, охоплюючи великі маси. В зазначений період вже існувала українська націоналістична ідея і націоналістичне світовідчуження, але ще не було націоналістичної ідеології, тобто ці погляди не були оформлені в ідеологію. Лише в 1930-х рр. сформувалась націоналістична ідеологія, яку використовували в практичних цілях. Націоналізм виростав на ґрунті тих досягнень, які мали місце в розвитку української культури і духовності та славного історичного минулого українського народу. Це дало можливість витримати удар з націонал-соціалізмом і більшовизмом в 1941–1944 рр.

Націоналізм відкинув демоліберальне розуміння поняття нації як явища XIX ст. з епохи Великої Французької революції. Націоналізм розглядає націю як історичну формацію, яка відіграє основну роль в історичному процесі. Проаналізувавши працю, доходимо висновку, що нація за Ю. Бойко-Блохіним є явищем невичерпно глибоким у своїй суті. Вона має ряд суттєвих прикмет: мова, територія, расово-біологічний тип, психічний тип, історична традиція, спільні економічні інтереси до зовнішнього світу, спільні духовні і політичні цілі і т. д. Нація розвивається через мораль героїчного чину, націоналістичний рух сильний не кількісно, а якісно. Людська психіка є складним комплексом, в якому нерозривно сплетені воля, емоції, інтелект. Без вольового елемента можливість зміни зникає, бо життя не терпить вольової пустоти. Лише наявність взаємозв'язку всіх трьох елементів дає повний гармонійний тип українського націоналіста. Окремо у своїй праці Ю. Бойко-Блохін розглядав проблеми національної революції, яка також нале-

жити до основних проблем ідеології українського націоналізму, зазначаючи, що революцію не можна ототожнювати з революцією. Революцію не потрібно ототожнювати з бунтом, збуренням мас, усуненням займанця, вона є передусім духовним оновленням нації. Автор наголошував, що поява Української Самостійної Держави буде подією величезної світової ваги та перекроїть карту Європи та змінить життєві інтереси багатьох країн. Враховуючи зазначене, ні одна з них не є зацікавлена в могутній українській державі. Відповідно до позиції вченого, самостійна державність буде мати під собою тривкі підвалини лише за умови здобуття волі народом власними зусиллями у запеклій визвольній боротьбі і як наслідок розбудова власних сил повинна стати категорією ідеологічного порядку, від якої не можна відступати ніколи та яка завжди визначатиме стратегію і тактику українських націоналістів.

Ю. Бойко-Блохин вважав, що національні здобутки досягаються мобілізацією усіх сил народу до визвольної боротьби глибоко свідомої більшості: всі форми діяльності спільноти там, де націоналізм досягає вирішальних впливів, мають служити визвольній боротьбі. Тільки таким способом можна з успіхом перемагати тоталітарну систему ворога-займанця. З цього ще не виходить, що націоналізм є тоталітарним рухом, тоталітаризм з усією специфікою, яка вкладається в це поняття тепер, є по суті чужий українському націоналізмові. У завершенні свого дослідження автор приходив до висновку, що український націоналізм у своїх основних ідеях протягом існування ОУН схарактеризував себе тим, що він не знав поліційної регламентації творчості, шукав підтримки народу і був схильним назавжди забезпечити право вислову опозиційної думки до своїх прагнень та лише проти дії чужонаціональних сил і сліпої анархії був готовий застосовувати методи диктатури [1].

Праця «На головній магістралі» є пов'язаною із працями «Проблеми історіософії українського націоналізму», «Основи українського націоналізму» та продовжує розкриття категорії національної свідомості в націоналізмі. Метою праці було розкриття твердження про наявність ідей українського націоналізму та їхній розвиток не тільки в Галичині й на еміграції, а також і на Наддніпрянщині, на головній магістралі українського життя. Вчений вважав за доцільне, перш ніж перейти до висвітлення його розвитку на Наддніпрянщині в 1920–1930 рр., визначити зміст націоналізму через виведення його формули. Зазначена формула складається з таких тез про націоналізм, як:

– Розвиток людських спільнот у добу історичну йшов через формування й розвиток націй (рід, плем'я, народ, нація);

– Націоналізм визначає націю як абсолютну величину в розвитку людства, що є позачасовою єдністю живих, мертвих і ненароджених, єдністю в духові, крові, історичній долі й в історичному призначенні;

– Український націоналізм відмінний від патріотизму через об'єкт любові (у патріотизму – батьківщина, у націоналізмі – нація);

– Український націоналізм утверджує панування української нації в Україні;

– Український націоналізм свої політичні основні ідеали й стратегічні засади політики виводить зі

світогляду, на першому місці в політиці займає змагання за самостійну соборну Україну;

– Український націоналізм на основі історичного досвіду констатує недоліки, що перешкоджають нації в її політичному визволенні, і намагається підсилити активність народу, спонукати до героїчних дій, високої національної моралі, життєвого оптимізму та особливо звертає увагу при цьому на виховання всебічно розвиненої, з державотворчими задатками національної еліти, з'єднаної тісними зв'язками з народом.

Висвітлюючи процес розвитку націоналізму на Наддніпрянщині вчений зазначає, що після невдачі визвольних змагань 1917–1920 рр. в Україні націоналізм дав цілий ряд сильних паростків – визначних діячів, які творчо виявляли ідеологічні засади націоналізму в різних сферах духовної діяльності. В 1920–1930 рр. українські націоналісти в Наддніпрянщині вели авангардний і найзапекліший бій з наймогутнішим ворогом-окупантом, повсюдний і часто невидимий, бій за душу, за свідомість, за характер української людини.

Визначним досягненням Ю. Бойко-Блохина в площині дослідження теоретичних основ українського націоналізму є зупинення на питаннях державного устрою, політичного режиму, відносин власності, соціальної справедливості в незалежній українській державі після здобуття незалежності. Під час визвольної війни України за державну незалежність, на думку Юрія Гавриловича, диктатура вождя нації буде необхідною, адже «треба буде во ім'я інтересів нації залізною рукою паралізувати хаос отаманщини, вибухи індивідуалістично-егоїстичних пристрастей, твердою владою мобілізувати весь народ на боротьбу за незалежність. Опорою диктатури будуть кращі сили української нації, об'єднані навколо ОУН. Однак, після здобуття перемоги та утворення незалежної держави необхідність інституту диктатора буде позбавлена сенсу: «Він буде заступлений режимом, заснованим на принципі виборності, через безпосередні, рівні, загальні таємні вибори до місцевих самоуправ та до Державної Ради, що матиме законодавчі функції. Очоловатиме державу вождь, що покликається Національним Збором, складеним з представників усіх виборних державних органів» [6].

Суть націократії полягає в культивуванні принципу національної єдності у всіх сферах життя нації: в духовній, соціально-економічній, внутрішньо- і зовнішньополітичній дійсності, при чому ця єдність має конкретизуватися відповідно до творчих особливостей української національної вдачі та відповідно до ідеалів українського народу. Націократична концепція висуває на перше місце моральну вартість людини, а потім здібності і працездатність. Лише цими факторами визначатиметься суспільне і матеріальне становище людини в Українській Державі. Тільки той, хто має найвищу мораль і найвищі здібності, очоловатиме життя, але й найменш здібний буде так забезпечений, щоб міг не лише прожити, але й не відчувати ніякого гніту матеріальних умов. Юрій Гаврилович зазначає, що «большевики люблять кокетувати з масами Леніноюю фразою: "кожна кухарка повинна вміти керувати державою". Українці-націоналісти вважають пропаганду такого гасла дешевою демагогією і твердять, що тільки здібна кухарка повинна пра-

вити державою, так само як здібний селянин, робітник, промисловець, інтелігент» [6]. Націократична концепція всім верствам українського народу забезпечує матеріальний добробут, виявлення творчих здібностей, політичну владу. Українська націоналістична концепція є таким чином найбільш демократичною з усіх існуючих. Крім того, Юрій Гаврилович наводить ще одну спільну рису демократії та націократії – «найвищий і найшляхетніший рід аристократизму», та надає визначення «неоаристократизму», який «заснований на тому, що нація повсякчас з усіх своїх верств підносить на верх життя найталановитіших, дає кожному з них особисто найбільше, але й вимагає з них для національного загалу найбільшого» [6]. В Українській Державі ніяке походження не допоможе висунутися на чільне місце, якщо немає здібностей. Націократична економічна політика в українській державі полягатиме в тому, що вона сполучатиме принципи державного капіталізму, кооперативної і приватної власності. Все економічне життя буде підпорядковане інтересам щільнішого скріплення національної цілості. В цих межах кожному членові національної спільноти буде надана можливість якнайширшої свободи економічної діяльності, приватної ініціативи, свободи зиску.

Згідно з концепцією націократії у всіх галузях промисловості, де виправдовують себе централізація і стандарт, доцільним буде принцип удержавлення. Але

там, де потрібна індивідуалізація типів продукції, гнучкість у виробництві, втручання організатора виробничого процесу в дрібні деталі виробництва, тобто там, де висока якість виробу не є результатом автоматичного процесу, там цілком доцільним є застосування приватного чи кооперативного капіталу [10].

Таким чином, Ю. Бойко-Блохин зробив підсумок дослідів націоналістичної ідеології, врахував теоретичні здобутки ідеологів націоналізму, викладених в ряді їхніх праць (Ю. Вассиян, М. Сціборський, Є. Онацький, В. Мартинець) та виступив у власних працях в ролі упорядника різних доктрин відомих українських ідеологів, виокремлюючи спільність та розрізненість їх в загальному баченні сутності націоналізму. Ю. Бойко-Блохин, не створюючи нової ідеології українського націоналізму та не претендуючи на почесне місце серед визнаних ідеологів, вперше серед дослідників українського націоналізму, з метою задоволення духовних потреб пересічного українця в окресленій площині зазначеного питання, у довільній формі виклав відповіді на всі актуальні питання державного устрою, політичного режиму, відносин власності, соціальної справедливості в незалежній українській державі після здобуття незалежності, тим самим продемонструвавши на власному прикладі, що український націоналізм – це перш за все процес творення, а не боротьби і руйнації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Ю. Ідеологія українського націоналізму / Юрій Бойко // Організація Українських Націоналістів 1929–1954. – Мюнхен : На чужині, 1955. – 446 с.
2. Бойко Ю. Проблеми історіософії українського націоналізму / Юрій Бойко. – Мюнхен : На чужині – 1950. – 72 с.
3. Бойко Юрій. На головній магістралі / Юрій Бойко. – Мюнхен : На чужині, 1951. – 152 с.
4. Бойко Юрій. Націоналізм на східноукраїнських землях доби Коновальця / Юрій Бойко // Збірник: Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – 1019 с.
5. Бойко Юрій. Основи українського націоналізму / Юрій Бойко – Мюнхен : На чужині, 1951. – 128 с.
6. Бойко-Блохин Ю.Г. Шлях нації / Юрій Гаврилович Бойко-Блохин. – Львів : Українське слово, 1992. – 126 с.
7. Вассиян Ю. Ідеологічні основи українського націоналізму / Ю. Вассиян // Розбудова нації. – 1929. – Ч. 3–4. – С. 67–77.
8. Голубенко П. Український націоналізм на Осередньо-СхіднихУкраїнських землях в 20-их рр. / П. Голубенко // Національно-визвольним шляхом. – К., 1992. – С. 51–62.
9. Єндик Р. Дмитро Донцов – ідеолог українського націоналізму / Р. Єндик. – Мюнхен: Українське видавництво, 1955. – 176 с.
10. Карпюк Я. І. Духовно-ідеологічні основи українського націоналізму в історичній спадщині Юрія Бойко-Блохина // Я. І. Карпюк / Чорноморський літопис – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. – С. 42–46.
11. Касьянов Г.В. До питання про ідеологію Організації українських націоналістів (ОУН) : аналіт. огляд / Г. В. Касьянов. – К., 2003. – 48 с.
12. Лапичак Т. Український націоналізм: критика та оборона / Т. Лапичак. – Нью-Йорк : Життя і Мислі, 1962. – Ч. 6. – 142 с.

Рецензенти:

Котляр Ю. В., д-р іст. наук, професор.

(Чорноморський національний університет імені Петра Могили)

Міронова І. С., д-р іст. наук, професор.

(Чорноморський національний університет імені Петра Могили)

© Гаргаун Я. І., 2016

Дата надходження статті до редколегії 31.10.2016